

העשייה הדתית בקרב נערים ונערות בימי הביניים

מאת :

תאריך :

העשייה הדתית תפסה מקום מרכזי בחייהם של אנשים בימי הביניים ובראשית העת החדשה. שהם- שטיינר מתאר כיצד מקום מרכזי זה שתפסה הדת בימי הביניים השפיעה רבות על הנערות, ובמיוחד על הנערים- אשר נדרשו לעיסוק תמידי ומאסיבי בדת. שהם-שטיינר דן באחד האספקטים של עיסוק מאסיבי זה ומתאר את הקשר בין המרת דת לגיל ההתבגרות כאשר הוא מקשר את הרצון להמיר את הדת ואת הלבטים הדתיים הבאים לידי ביטוי בסיפוריהם של מומרים רבים ששינו את דתם בגיל ההתבגרות, ככרוכים באי מימוש של היצר המיני הגואה האופייני לגיל זה, לקשיים, לאינטנסיביות וללבטים של המתבגרים (שהם-שטיינר, 2008, עמ' 20).

גם שחר אשר תרמה אוטוביוגרפיות מימי הביניים מתארת באוטוביוגרפיה של יהודי מומר בשם יהודה-הרמן, את העיסוק המאסיבי של בני הנעורים בדת, את הלבטים והקשיים הכרוכים בכך, שהובילו לעתים להמרת דת ולהתאבדות: "הפיכת לבי שלי נתונה היתה מראשיתה למתקפות חוזרות ונשנות קשות ביותר, לבגידות רבות של "האויב" העתיק, לייסורים קשים ולתנודות חוזרות ונשנות, והושגה בסופו של דבר בעמל רב" (שחר, 2003, עמ' 165). דברים אלה ממחישים את המקום החשוב שתפסה הדת בחייהם של נערים ונערות בימי הביניים, עד כי המרת דת, נטישת הדת לטובת דת אחרת נתפשה כשיגעון, כאשר מי שעוזב את דתו מוצג כמי שנשתבשה עליו דעתו (שהם-שטיינר, 2008, עמ' 25).

להלן אדון במקום שתפשו חיי הדת בדת היהודית, ובמיוחד כפי שבא לידי ביטוי בחייהם של אנשים צעירים- נערים ונערות בימי הביניים, ובהבדלים ביניהם, הן בארצות האסלאם והן בארצות אשכנז.

1. היהודים בארצות האסלאם בימי הביניים

במשך רוב ימי הביניים היו יהודי האסלאם את החלק הגדול והפעיל של העם היהודי. היהודים שחיו בארצות נוצריות, כלומר באירופה, היו מיעוט, ומיעוט חסר חשיבות יחסית. כל מה שהיה יצירתי ומשמעותי בחיי היהודים, פרט לדברים מעטים יוצאים מן הכלל, התרחש בארצות האסלאם. קהילות היהודים באירופה פיתחו מעין תלות תרבותית ביהודי העולם המוסלמי המתוחכם והמתקדם הרבה יותר, עולם שהשתרע מספרד המוסלמית במערב ועד עיראק, איראן ומרכז אסיה במזרח. בימי הביניים המאוחרים - לא ניתן לקבוע כרונולוגיה מדויקת - חל שינוי משמעותי בתחום זה. יהודי האסלאם ירדו במספרם, גם מבחינה יחסית וגם מבחינה מוחלטת, ומרכז הכובד של העולם היהודי עבר ממזרח למערב, מאסיה לאירופה, מן האסלאם לנצרות (לואיס, 1996, עמ' 64).

על הרקע הזה נוצרה בתקופה המוסלמית הקדומה - להבדיל מן התקופות המאוחרות - מעין סימביוזה, חיי שיתוף, בין היהודים ובין המוסלמים, שאין לה מקבילה בעולם המערבי בין התקופה ההלניסטית לזמנים המודרניים. בין יהודים ומוסלמים היו קשרים נרחבים וקרובים, שכללו התחברות חברתית ואינטלקטואלית, שיתוף פעולה עסקי ואף ידידות אישית. זאת הייתה תרבות ערבית יהודית, ואפשר אף שיאמרו תרבות אסלאמית יהודית. תהליך זה הינו תהליך של "אסלאמיזציה" בו יהודים רבים אימצו דרכי חשיבה ודפוסי התנהגות אסלאמיים - במילה אחת, מסורת אסלאמית יהודית מקבילה למסורת הנוצרית יהודית שעליה אנו מורגלים לדבר בעולם המודרני.

באופן זה, מתאר גרוסמן כיצד יחס החברה המוסלמית לאישה, בכל הנוגע לרכישת השכלה דתית ולמעורבות בחיי הדת- שהייתה מרכז חייהם של הגברים המוסלמים והיהודיים בתקופה זו, השפיעה רבות גם על המציאות בחברה היהודית (גרוסמן, 2003, עמ' 277). כך, נערות מוסלמיות בימי הביניים בארצות האסלאם התרכזו בעיקר בעבודות משק הבית ומיעוט קטן מאוד של נשים ידע קרוא וכתוב ועסק בדת או בתפילה.

בסקין מתארת כיצד הידע הקיים אודות חיי החברה היהודיים בעולם המוסלמי הביניימי מגיע בעיקר מתעודות מן הגניזה המעידים על כך שהערכים החברתיים של היהודים בארצות האסלאם הושפעו מן הנורמות בחברה המוסלמית וקבעו כי מקומה של האישה בבית, באופן זה, נורמות אלה לא תמכו בחינוך של נשים ולא הושקעו מאמצים להעניק לנערות חינוך דתי בעל משמעות - כלומר, בעוד העיסוק הדתי היה מרכז עולמם של נערים בני התקופה, עיסוק זה נשלל מן הנשים שלא ידעו קרוא וכתוב ולא הייתה להן כל גישה אל כתבי הקודש (בסקין, 1999, עמ' 32).